

Kurzus kódja(i): OT-MMK-281.01

Kurzus címe: Tömegkultúra: Bevezetés a műfajtörténetbe

Tanár neve: Pápai Zsolt

Kurzus időpontja, helye: szerda 14:15-15:45 -137

Kurzus típusa: szeminárium

Kurzus leírása: A kurzus a legalapvetőbb tömegfilmes műfajokat és azok történeti változatait mutatja be és elemzi, valamint a műfajok lehetséges tipologizálási módjai közül néhányat vesz nagyító alá. A kurzus hangsúlyozottan bevezető jellegű, célja, hogy azok is értsék az elhangzottakat, akik korábban semmilyen teoretikusi formában nem foglalkoztak a filmes műfajokkal, egyúttal szándéka azoknak is újat mondani, akik tájékozottabbak műfajtörténeti vagy műfajelméleti kérdésekben. A kurzuson – a szűkös keretek és a téma méretei miatt – jobbára amerikai (illetve hollywoodi) filmműfajok kerülnek terítékre. A kötelező filmek is amerikaiak, Jules Dassin *Rififi*je (egy amerikai rendező Franciaországban forgatott munkája) és a hazai tömegfilmes műfajokat vizsgáló utolsó óra filmjei kivételek mindössze. Néhány, a filmes alapműveltség részének tekinthető mű ismeretét evidensnek tekintem, melyek: Welles: *Citizen Kane* (1941), Curtiz: *Casablanca* (1942), Wilder: *Double Indemnity* (1944), Hitchcock: *Rear Window* (1954), Hitchcock: *Psycho* (1960), Coppola: *The Godfather* (1972), Lucas: *Star Wars* (1977) és Kershner: *The Empire Strikes Back* (1980), Lynch: *Blue Velvet* (1986), Cameron: *Titanic* (1997). A kötelezőként megadott filmek mellett ezekkel kapcsolatban is felvétődhetnek kérdések a félévzáró zárhelyi dolgozatban. A félév menete a következő. A tizenkét témát nyolc alkalomba sűrítve előadásként prezentálom. A fennmaradó négy alkalom során a hallgatók prezentációi következnek: négy csoportba szerveződve kell megalkotniuk az alapműfajok/műfajcsoportok részletes definícióját – ehhez természetesen szabadon felhasználhatják az előadásokon elhangzott valamennyi információt. A hallgatói prezentációkon nem csupán állításokat kell tenni adott műfajról vagy műfajcsoportról, hanem kérdéseket is meg kell fogalmazni azokkal kapcsolatban, továbbá a hallgatói prezentációkat filmrészletekkel szükséges illusztrálni. A négy hallgatói csoport választható prezentációinak téma: kalandfilmek; bűnügyi filmek (a film noir kivételével); fantasztikus filmek; a film noir.

Témák

1. A filmműfaj(iság) definíciója. A filmműfajok hajnalra. A filmműfajok története(i)
2. „Gyenge” és „erős” műfajok: a western példája. A műfaji filmek tematikus készlete, ideológiája és formája
3. A tömegfilm „bázisműfaja”: a melodráma. Műfaj vagy elbeszélőmód? Románc és melodráma
4. A műfajok rendszere. „Mesélő kvázi-ábrázoló műfajok”: történelmi, háborús, sport, biopic, stb.
5. „Kifejtett kalandfilmek”. Bűnügyi műfajok: krimi, thriller, gengszerfilm
6. Műfaj és stílus. A film noir határozója. Melodrámai és noirszenzibilitás
7. Fantasztikus műfajok: fantasy, sci-fi, horror
8. Az „antiműfajok” (?) és a műfaji revizionizmus története 1.
9. Az „antiműfajok” (?) és a műfaji revizionizmus története 2. A road movie
10. Posztmodern változatok
11. Műfajtudatos filmbefogadás. A műfaji alapú elemzés alapkérdései a gyakorlatban
12. Kitekintés: A magyar tömegfilm története

Kurzus teljesítésének követelményei: Az órai anyag és a kötelező filmek ismerete szükséges a zárhelyi dolgozat sikeres abszolválásához. A félévi jegyre természetesen beszámít az órai aktivitás, további a hallgatói prezentációra kapott érdemjegy is. Két hiányzás lehetséges.

Elsajátítandó kompetenciák A cél alapismeretek elsajátítása a tömegfilmes alapműfajokról.
és módszerek

Kötelező / ajánlott filmek: 1. A filmműfaj(iság) definíciója. A filmműfajok hajnala. A filmműfajok története(i)
Kötelező film:

Porter: *The Great Train Robbery* (kisjátékműfilm, 1903)

Griffith: *The Musketeers of Pig Alley* (1912, kisjátékműfilm)

Griffith: *The Lonely Villa* (1909, kisjátékműfilm)

Porter: *Dream of a Rarebit Fiend* (1906, kisjátékműfilm)

Clark: *The Execution of Mary, Queen of Scots* (1895, kisjátékműfilm)

Dawley: *Frankenstein* (1910, kisjátékműfilm)

Whale: *Frankenstein* (1931)

2. „Gyenge” és „erős” műfajok: a western példája. A műfaji filmek tematikus
készlete, ideológiája és formája

Kötelező film:

Ford: *Wagon Master* (1950)

Mann: *Devil's Doorway* (1950)

3. A tömegfilm „bázisműfaja”: a melodráma. Műfaj vagy elbeszélőmód? Románc
és melodráma

Kötelező film:

Le Roy: *Random Harvest* (1942)

Griffith: *Broken Blossoms* (1919)

4. A műfajok rendszere. „Mesélő kvázi-ábrázoló műfajok”: történelmi, háborús,
sport, biopic, stb.

Kötelező film:

Howard: *Rush* (2013)

Milestone: *All Quiet on the Western Front* (1930)

5. „Kifejtett kalandfilmek”. Bűnögyi műfajok: krimi, thriller, gengszterfilm

Kötelező film:

Wellman: *The Public Enemy* (1932)

Dassin: *Rififi* (1955)

6. Műfaj és stílus. A film noir határozója. Melodrámai és noirszenzibilitás

Kötelező film:

Welles: *Touch of Evil* (1958)

Polanski: *Chinatown* (1974)

7. Fantasztikus műfajok: fantasy, sci-fi, horror

Kötelező film:

Tourneur: *Cat People* (1942)

Arnold: *The Incredible Shrinking Man* (1957)

8. Az „antiműfajok” (?) és a műfaji revizionizmus története 1.

Kötelező film:

Wellman: *The Ox-Bow Incident* (1943)

Altman: *McCabe and Mrs. Miller* (1971)

9. Az „antiműfajok” (?) és a műfaji revizionizmus története 2. A road movie

Kötelező film:

Hellman: *Two-Lane Blacktop* (1971)

Penn: *Bonnie and Clyde* (1967)

10. Posztmodern változatok

Kötelező film:

Tarantino: *Reservoir Dogs* (1990)

Lynch: *Wild at Heart* (1990)

11. Műfajtudatos filmbefogadás. A műfaji alapú elemzés alapkérdései a

gyakorlatban
Kötelező film:
Hitchcock: *The Birds* (1963)
Hitchcock: *Vertigo* (1958)

12. Kitekintés: A magyar tömegfilm története
Kötelező film:
Rodriguez: *Machita* (1944)
Mészáros: *A holtak nem beszélnek* (1980, tévéfilm)

- Ajánlott irodalom:** AUERBACH, Jonathan: A látható sötétség.
<http://uj.apertura.hu/2013/nyar/auerbach-a-lathato-sotetseg/>
BORDE, Raymond – CHAUMETON, Étienne: A film noir meghatározása. In: BALOGH Gyöngyi (ed.): *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény III.* Budapest: Tankönyvkiadó, 1979. pp. 200–205.
KIRÁLY Jenő: Frankenstein és Faust. *Filmvilág* (1995) nos. 02–03. pp. 20-25. és 18–23.
BALOGH Gyöngyi – KIRÁLY Jenő: „Csak egy nap a világ...” *A magyar film műfaj- és stílustörténete 1929–1936.* Budapest, Magyar Filmintézet, 2000. pp. 22–33., 110–120.
BERKES Idikó: *A western*. Budapest: Gondolat, 1986.
BERLINER, Todd: *Hollywood Incoherent – Narration in Seventies Cinema*. Austin: University of Texas Press, 2010. pp. 90-102.
CAWELTI, John G.: *Chinatown and Generic Transformation in Recent American Films*. In: Grant, Barry Keith (ed.): *Genre Film Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. pp. 243–261.
COHAN, Steven – HARK, Ina Rae (eds.): *The Road Movie Book*. London – New York: Routledge, 1997.
CORRIGAN, Timothy: *A Cinema without Falls. Movies and Culture after Vietnam*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press, 1991. pp. 143–153.; ELSAESSEN, Thomas: A hang és a téboly történetei. Jegyzetek a családi melodrámról. *Metropolis* (2012) no. 3. pp. 14–35.
Hahner Péter: Hatlövetű történelem. Western: legendák és tények. *Filmvilág* (2004) no. 5. pp. 30–37.
JARVIE, Ian C.: A western és a gengszterfilm: néhány mítosz szociológiája. In: JÓZSA Péter (ed.): *Művészetszociológia*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1978. pp. 107–119.
KAGAN, Norman (2009): *McCabe és Mrs. Miller*. *Metropolis* (2009) no. 2. pp. 42–54.
KING, Geoff – KRZYWINSKA, Tanya: *Science Fiction Cinema. From Outerspace to Cyberspace*. London – New York: Wallflower, 2000. pp. 1–57.
KIRÁLY Jenő: *A film szimbolikája II/1. A filmkultúra filozófiája és a filmmalkotás szemiotikai esztétikája*. Kaposvár – Budapest: Kaposvári Egyetem Művészeti Kar Mozgóképkultúra Tanszék – Magyar Televízió Zrt., 2010. pp. 33–44., 174–182.
KIRÁLY Jenő: *A film szimbolikája II/2.* pp. 5–93.
KIRÁLY Jenő: *A film szimbolikája III/1.* pp. 264–284., 404–422.
KIRÁLY Jenő: *A film szimbolikája III/2.* pp. 22–41.
KIRÁLY Jenő: A történelmi film fogalma és típusai. *Filmkultúra* (1985) no. 10. pp. 3–18.
KIRÁLY Jenő: *A mai film szimbolikája*. Budapest: Eszmélet Alapítvány, 2017. pp. 39–82.
KIRÁLY Jenő: Apropó western... A magyar kalandfilm problémái. In: KIRÁLY Jenő (ed.): *Film és szórakozás*. Budapest: MOKÉP – MFIFA, 1981. pp. 155–236.
KIRÁLY Jenő: *Frivol műzsa*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993. pp. 246–294., 367–381., 611–649., 772–786.
KIRÁLY Jenő: *Karády mítosza és mágiája*. Budapest: Háttér Lap- és Könyvkiadó, 1989.
KIRÁLY Jenő: *Mágikus mozi. Műfajok, mítoszok, archetípusok a filmkultúrában*. Budapest: Korona, 1998. pp. 23–84., 259–271.
KIRÁLY Jenő: *Mozifolklór és kameratöltőtoll. A populáris filmkultúra elméletéhez*. Filmművészeti Könyvtár 72. Budapest: MFIFA, 1983. pp. 139–299.
KLINGER, Barbara: „Cinema/Ideology/Criticism”. Revisited: the Progressive Genre.

- In. Keith, Barry Keith (ed.): *Film Genre Reader III*. Austin: University of Texas Press, 2003. pp. 75–91.
- LADERMAN, David: *Driving Visions. Exploring the Road Movie*. Austin: University of Texas Press, 2002.
- MASON, Fran: *American Gangster Cinema. From Little Caesar to Pulp Fiction*. London – New York: Palgrave Macmillan, 2002.
- MERCER, John – SHINGLER, Martin: *Melodrama. Genre, Style, Sensibility*. London – New York: Wallflower, 2004.
- MULLER, Eddie: Sötét város. A film noir elvezett világa. *Filmvilág* (2000) no. 8. 28–32., (2000) no. 9. pp. 40–44.
- NEALE, Steve: Műfajkérdések. In: NAGY Zsolt (ed.): *Tarantino előtt 1. Tömegfilm a nyolcvanas években*. Budapest: Új Mandátum, 2000. pp. 12–44.
- PÁPAI Zsolt – Varga Balázs: Hollywoodon innen és túl. *Metropolis* (2010) no. 1. pp. 8–22.
- PÁPAI Zsolt: A film noir műfaji családfája 1–2–3. *Filmvilág* (2016) nos. 9–10–11. pp. 22–27., 28–33., 20–25.
- PÁPAI Zsolt: Serpenyő és puska. Hangnemváltás és kevert hangnem. *Filmvilág* (2010) no. 11. pp. 42–45.
- PÁPAI Zsolt: Törpe cézárok. Elfeledett klasszikus gengszterfilmek. *Filmvilág* (2012) no. 10. pp. 16–20.
- PROPP, Vlagyimir Jakovlevics: *A mese morfológiája*. Budapest: Osiris – Századvég, 1995.
- RUBIN, Martin: Thrillerek. Kritikai áttekintés. *Metropolis* (2007) no. 3. pp. 10–28.
- SCHRADER, Paul: Piszkos világszínpad. *Filmvilág* (2001) no. 4. pp. 40–43. Science fiction. *Metropolis* (2003) no. 2.
- SHATZ, Thomas: *Hollywood Genres. Formulas, Filmmaking, and the Studio System*. New York: McGraw-Hill, 1981. pp. 36–41.
- STEVENS, Brad: *Monte Hellman. His Life and Films*. Jefferson, North Carolina – London: McFarland & Company, Inc., Publishers, 2003. pp. 78–90.;
- SZALAY Károly: *A geg nyomában*. Budapest: Magvető, 1972. pp. 169–218.
- TELOTTE, J.P.: A *Metropolis* csábító szövege. *Metropolis* (2006) no. 4. pp. 82–91.
- TELOTTE, J.P.: *Dreams of Darkness. Fantasy and the Films of Val Lewton*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1985. pp. 1–58.
- THOMPSON, Kristin – BORDWELL, David: *A film története*. Budapest: Palatinus, 2007.
- Truffaut–Hitchcock. Budapest: Magyar Filmintézet–Pelikán Kiadó, 1996.
- WARSHOW, Robert: A gengszter mint tragikus hős. In: BALOGH Gyöngyi (ed.): *Kommunikációelméleti szöveggyűjtemény III*. Budapest: Tankönyvkiadó, 1979. pp. 175–180.
- WILLIAMS, Linda: Melodrama Revisited. In: BROWNE, Rick (ed.): *Refiguring American Film Genres: History and Theory*. Berkeley: University of California Press, 1998. pp. 42–88.
- WRIGHT, Will: A hatlövetű és a társadalom. In: BERKES Ildikó (ed.): *A western Antológia*. Budapest: MFIFA, 1981. pp. 20–51.